

Lestips bij het boek 'Toen mijn vader een struik werd'

Over het boek

Toda's vader is banketbakker. Hij maakt de heerlijkste gebakjes, tot de oorlog uitbreekt en hij soldaat moet worden. Toda's oma komt voorlopig bij Toda wonen. Maar als het in hun stad te gevaarlijk wordt, wil oma dat ze naar haar mama verhuist, die in een ander land woont. De reis is vol gevaar en vreemde ontmoetingen. Zal Toda haar moeder vinden?

Auteur(s)

Joke van Leeuwen

Uitgeverij

Querido / 2010

Aantal pagina's

104 p.

ISBN

9789045110844

Genre

Prentenboek

Doelgroep

4de leerjaar, 5de leerjaar

Trefwoorden

soldaten, avonturenverhalen

Auteur lestip

Maarten Dupont

Aan de slag

1. Aanzet

Camouflage

De titel verwijst naar een camouflagetechniek die Toda's vader toepast als soldaat. Vertrek van het begrip 'camouflage' om het boek te introduceren. Toon de klas een afbeelding van een kameleon:

- Welk dier is dit?
- Wat is er zo bijzonder aan dit dier? (het past zijn kleur aan aan de omgeving waarin het zich bevindt; het heeft verschillende schutkleuren, dat noemen we een vorm van camouflage)

Schrijf het woord 'camouflage' op bord. Lees het fragment van pagina 7 (te beginnen met: *"Een hoofdstuk ging over camoufleren..."*) tot en met pagina 9. Koppel daarna aan elke letter van het woord 'camouflage' een ander begrip dat met camouflage te maken heeft. Zo bouw je een mindmap op. Neem er tot slot het boek bij. Lees de titel voor: *Toen mijn vader een struik werd*. Waarover zou het boek kunnen gaan? Hoe zou 'camouflage' in dit boek aan bod komen?

Laat hen in groepjes van vier tot zes een aantal camouflagetechnieken uittesten. Ze krijgen knutselmateriaal, verkleedkledij én 20 minuten de tijd. De opdracht luidt als volgt: 'Over 20 minuten komt er een groot peloton soldaten deze klas binnengevallen. Zorg ervoor dat ze je niet opmerken door je zo goed mogelijk te camoufleren. Op mijn teken blijven jullie stokstijf zitten, staan of liggen.' Na 20 minuten bekijken en beoordelen ze elkaars resultaten. Wie is (minder) goed gecamoufleerd? De beoordeling houden ze positief. Daarom formuleren ze simpelweg verbeterpunten: 'Ik denk dat de camouflage beter zou kunnen als...'

Extra! Wie wil, kan de klas aankleden om de sfeer van het boek in de verf te zetten. Verspreid camouflagegedekens over de klas, bedek de ramen met donkere folie en zet enkele groene strepen op je gezicht.

EINDTERMEN

I Lager - Wereldoriëntatie - Natuur 1.3

I Lager - Muzische vorming - Beeld 1.4

I Lager - Wereldoriëntatie - Natuur 1.4

I Lager - Muzische vorming - Beeld 1.6

I Lager - Wereldoriëntatie - Tijd 5.8

I Lager - Nederlands - Schrijven 4.1

I Lager - Wereldoriëntatie - Tijd 5.9

2. Verwerkingsactiviteiten

Hoe overleef ik... een oorlog

Toda's vader heeft een soldatenhandboek om de oorlog zo goed mogelijk te overleven. Lees het fragment over dat handboek voor (van pagina 5 tot pagina 7 bovenaan: *"Het heette wat elke soldaat moet weten"*). Tijdens de oorlog moeten mensen, net als Toda en haar familie, zaken anders aanpakken dan ze gewend zijn. Start een brainstorm op met de klas (en vul er het bordschema uit de aanzet mee aan). Wat moeten mensen kunnen tijdens de oorlog? Inspireer hen met fragmenten uit het boek.

❖ Een slaappleaats vinden

"Buiten hoorde ik harde knallen en ik zag lichtflitsen over het behang schieten. Mijn oma zei dat de oorlog ook naar ons was gekomen en dat we beter beneden in de bakkerij konden gaan liggen. We namen het dekbed en twee kussens mee. Beneden spreidde mijn oma de deken die over de bank had gelegen uit op de vloer onder de werktafel. Het leek of het heel zacht had gesneeuwd, maar het was meel dat nog op de vloer lag." (p. 11)

Laat de kinderen zelf vindingrijke slaappleaatsen bedenken uit hun naaste omgeving. Laat ze denken aan plaatsen waar ze al vaak zijn geweest. Die beschrijven en illustreren ze in detail zodat iedereen er een beeld van krijgt. Ze maken gebruik van verschillende technieken: fijne stiften, potlood, aquarel, foto's... Hoe meer diversiteit, hoe boeiender. Verzamel de illustraties in een groot klasboek. Laat hen er een titel bij verzinnen.

❖ Lintjes maken

“Op een andere bladzij stonden een heleboel eretekens afgebeeld. Die werden op het uniform geborduurd van wie ergens heel goed in was, door iemand die heel goed was in borduren. Soldaten kregen een ereteke van wol en generaals een van gouddraad.” (p. 7)

“Dit ereteke heb ik ontvangen omdat ik de vijand zo goed kon misleiden. Ik had een misleidende reeks bevelen bedacht. Want als je roept: ‘Aanvallen!’, dan hoort de vijand dat misschien ook en weet die dat je gaat aanvallen. De vijand denkt dan: dat gaan wij ook doen! Dus in plaats daarvan riep ik: ‘Knakworsten!’ Mijn manschappen wisten dat dat ‘Aanvallen!’ betekende. [...] En dit ereteke is voor moed, beleid en trouw. Omdat ze niet helemaal wisten hoe ze dat moesten uitbeelden, zie je hier een hoed, een tapijt en een mouw. Wie dat ziet denkt vanzelf: aha, dat is voor moed, beleid en trouw.” (p. 46)

Toon de kinderen de bijbehorende afbeeldingen van pagina 46-47, bij voorkeur uitvergroot tot A3. Laat ze de eretekens goed bekijken en aan elkaar beschrijven. Start een mini-klasgesprek. Wat vonden ze van het trucje van de generaal? Hoe zouden zij het probleem oplossen? Waarom beeldde men het tweede ereteke van de generaal af met een hoed, een tapijt en een mouw? Ontdekken ze het taalspelletje ('hoed', 'tapijt' en 'mouw' rijmen op 'moed', 'beleid' en 'trouw')? Hoe zouden zij het ereteke noemen en afbeelden?

De kinderen ontwerpen individueel of per twee, met kleurpotlood en/of stiften, een ereteke. Dat moeten ze uitreiken aan een soldaat naar keuze. Ze schrijven er een redevoering bij waarin ze uitleggen waar het ereteke voor staat en waarom de soldaat in kwestie het ereteke verdient.

Alternatief. Laat de kinderen een ereteke ontwerpen voor een bekend persoon, een klasgenoot, een familielid... die er volgens hen absoluut eentje verdienen.

❖ Een andere taal leren

Laat de klas een stuk uit Toda's kinderwoordenboek zien (p. 91). Toda krijgt het boek om de vreemde taal van haar moeders land onder de knie te krijgen. Herkennen ze woorden? Zijn er anderstalige kinderen in de klas? Laat hen hun klasgenootjes enkele woorden uit hun moedertaal aanleren en uitspreken.

Speel vervolgens een taalspelletje. Schrijf enkele woorden op bord die verder in het verhaal voorkomen. Plaats ze in een context door telkens een fragment voor te lezen, bijvoorbeeld:

“‘Jasel nor die doersel,’ zei ze. Ze wees naar de deur. Ik liep naar de deur.”

“‘Jasel wiedrum nor meu,’ zei ze. Ze wees naar zichzelf. Ik liep weer naar haar toe.”

“Toen ik bij de deur was, schreeuwde ze opeens: ‘AAAAA!’ Ik schrok zo dat ik meteen op de grond ging liggen. ‘Brima rejafsievermeusel,’ zei ze.” (p. 86)

“Ze vergeleek mijn oren en zei even ‘Pffll’ in mijn ene oor en ‘Pffll’ in mijn andere oor. ‘Woe hiebsel jeheur?’ zei ze toen. Ik verstond dat. Ik zei: ‘Pffllpffllwoehiebseljeheur.’” (p. 85)

Maak het moeilijker door enkele vreemde woorden en zinnen zonder context aan te bieden:

“Heu bedeusel joe?” (p. 85)

“brassele” (p. 92)

“Oewe jasel joe?” (p. 93)

“Wiesel joe boe wees mjamjam?” (p. 93)

Joke van Leeuwen speelt graag met werkwoorden: *brassele* is ‘praten’, *hiebsle* is ‘hebben’ en *sinsele* is ‘zijn’. Laat de kinderen zelf nieuwe werkwoorden bedenken én vervoegen om het taalspel van de auteur nog beter te kunnen begrijpen. Sluit deze activiteit af door de kinderen per twee zelf neologismen in deze stijl te laten bedenken. Laat ze het fragment uit het kinderwoordenboek (p. 91) goed analyseren. Ze passen de principes toe op hun zelf verzonden woorden.

❖ Herinneringen onthouden

Lees het fragment op pagina 16 tot 17 voor. Toda moet naar het buitenland vluchten, kan maar één tas inpakken en moet al haar andere spullen thuislaten.

Start een klasgesprek: Als je zelf zou moeten vluchten, en maar vijf dingen zou kunnen meenemen, welke zaken zouden dat dan zijn? Welke zaken zou je missen? Wat zou je makkelijk kunnen achterlaten? Vergelijk de antwoorden. Zijn er kinderen die hetzelfde zouden meenemen? Duiken er grote verrassingen op?

Toda heeft het vooral moeilijk met het loslaten van herinneringen aan oma, papa, papa’s gebakjes, haar knuffels, foto’s... Ze stelt een lijstje op met herinneringen die ze haar hele leven wil onthouden (p. 17). Laat de kinderen een gelijkaardig lijstje opstellen. Ze mogen de herinneringen omschrijven, of er kleine tekeningen bij maken.

❖ Geheime zakjes naaien

“Aan de binnenkant van mijn broek maakte mijn oma een geheim portemonneetje, waar ze zoveel mogelijk biljetten in stopte. Voor de zekerheid, zei ze, want de mensen die de busreis organiseerden, hadden gezegd dat ik onderweg niets hoefde te betalen.” (p. 18)

Laat kinderen per twee overleggen waar zij een geheim zakje zouden willen maken. Waar zou zo’n zakje het minst opvallen? Waar kan je zo’n zakje makkelijk in- of aannaaien? En hoe raak je nog makkelijk aan het geheime zakje? Wat zouden ze erin stoppen? Zorg voor enkele oude kledingstukken of laat de kinderen oude kledingstukken meebrengen naar school. Leer hen de naaibeginselen aan. Daarna naaien ze geheime zakjes in broeken en truien. Ze stoppen er iets in dat ze belangrijk genoeg vinden om te verstoppen voor anderen.

Sluit eventueel af met een modeshow. De kinderen showen de oude kleren, het publiek raadt naar de plaats van het geheime zakje. Ze tonen de kleren ook thuis. Door de ouders te betrekken bij wat er op school rond de Jeugdboekenweek gebeurt, schenk je onrechtstreeks op het thuisfront ook aandacht aan boeken. Dat komt de leescultuur ten goede.

❖ Bevelen geven

“Ik word gezocht, omdat ik heb gefaald in moed, beleid en trouw.’ Ik vroeg hoe dat kwam. ‘Ik ben commandant,’ zei hij. ‘En toen het nog geen oorlogstijd was, leek het of ik dat goed kon. Maar toen het oorlog werd, bleek ik er helemaal niets van te kunnen.’ ‘Wat hebt u dan verkeerd gedaan?’ vroeg ik. ‘Ik kon niet commanderen,’ zei hij.” (p. 65 tot 67)

Soldaten moeten goede bevelen kunnen geven, en commandanten nog meer. Toda is er goed in, en leert de commandant hoe hij de beste bevelen kan uitdelen. Laat dat het uitgangspunt van een verbaal dramaspel zijn. De kinderen zitten in een kring. Jij begint door naar het midden van de kring te stappen en een commando te roepen. De hele klas voert uit. In een tweede fase laat je de kinderen in twee cirkels, een binnen- en een buitencirkel, plaatsnemen. Het kind van de buitencirkel geeft het kind van de binnencirkel een bevel. Elk duo voert ‘zijn’ bevel gelijktijdig met de andere duo’s uit. De kinderen van de buitencirkel schuiven na elk commando door, zo worden er telkens nieuwe duo’s gevormd. Denk aan spelletjes als ‘Simon zegt’ of ‘Jantje zegt’.

❖ Nog

Laat je kinderen eventueel verder brainstormen over zaken die ze zelf nog associëren met dit onderwerp. Wat willen ze zelf nog graag kunnen in oorlogstijd? Voeg ze toe aan je bordschema.

EINDTERMEN

I Lager - Nederlands - Spreken 2.1	I Lager - Nederlands - Schrijven 4.8
I Lager - Nederlands - Spreken 2.2	I Lager - Nederlands - Taalbeschouwing (overkoepelende attitudes) 6.1
I Lager - Nederlands - Spreken 2.5	I Lager - Nederlands - Taalbeschouwing (taalgebruik) 6.3
I Lager - Nederlands - Spreken 2.7	I Lager - Nederlands - Taalbeschouwing (taalsysteem) 6.5
I Lager - Nederlands - Lezen 3.2	I Lager - Muzische vorming - Drama 3.4
I Lager - Nederlands - Lezen 3.4	I Lager - Muzische vorming - Drama 3.5
I Lager - Nederlands - Schrijven 4.1	I Lager - Muzische vorming - Drama 3.6
I Lager - Nederlands - Schrijven 4.4	I Lager - Muzische vorming - Beeld 1.5
I Lager - Nederlands - Schrijven 4.6	I Lager - Muzische vorming - Beeld 1.6
I Lager - Nederlands - Schrijven 4.7	

3. En verder

Gebak

Toda's vader wordt dan wel opgeroepen als soldaat, eigenlijk is hij bakker van beroep. Elke nacht staat hij om 4 uur op om 20 soorten gebakjes en 3 soorten taart te bakken. Laat elk kind een eigen gebakje of taart ontwerpen. Dat doen ze op A3-formaat. Ze houden het realistisch, want daarna moeten ze het gebakje of taart ook echt gaan maken. Ze stellen zich volgende vragen:

- Wat heb ik nodig?
- Hoe ziet dat ingrediënt er uit?
- Hoeveel heb ik bij benadering nodig van het ingrediënt?
- Hoe moet mijn gebakje eruit zien?

Ga met de kinderen aan de slag en laat ze hun gebakje of taart bereiden. Nodig ouders mee uit op deze activiteit. Ouder-kindactiviteiten verhogen de ouderbetrokkenheid, en je haalt een extra paar ogen in de klas om te kijken of alles veilig verloopt. Kinderen brengen de nodige ingrediënten mee. Met alle gebakjes en taart wordt een groot buffet gevormd. Met de recepten maak je een receptenboek. De kinderen bedenken een titel, en ontwerpen een cover waarop een taart of gebak staat afgebeeld.

EINDTERMEN

I Lager - Muzische vorming - Beeld 1.4

I Lager - Muzische vorming - Beeld 1.6

I Lager - Nederlands - Lezen 3.1

I Lager - Nederlands - Schrijven 4.1

Vluchtroutes

Toda vlucht vanuit haar dorpje naar het buitenland. Dat gaat niet zonder slag of stoot. Eerst komt ze terecht bij de generaal op rust en zijn vrouw die haar graag willen houden. Wanneer ze kan ontsnappen, is ze net op tijd om met een groepje vluchtelingen de grens over te trekken. Helaas verliest er ze haar schoen, en verliest ze hen zo uit het oog. Daarna is ze op zichzelf aangewezen. Hoe bereikt ze nu 'het buitenland'?

Toon de kinderen een kaart van de schoolomgeving of het dorp/de stad waar de school zich bevindt. Ze tekenen per twee een vluchtroute, inclusief schuilmogelijkheden onderweg. Ze stellen de vluchtroutes aan elkaar voor. Het is vooral belangrijk dat ze goed kunnen beargumenteren waarom ze voor precies die route en die schuilplaatsen kozen. Ze geven de vluchtroutes op de kaart aan, met kleurpotlood. Je hangt de vluchtroutes op, aan het muzische bord of in de gang. Zo zijn ook andere schoolkinderen meteen op de hoogte van 'mogelijke vluchtroutes'. Doel van deze werkvorm is een kennismaking met kaarten, niet het ontwerpen van routes *an sich*. Deze opdracht kan dienen als instap bij een kaartles over de eigen gemeente.

EINDTERMEN

I Lager - Wereldoriëntatie - Ruimte (oriëntatie- en kaartvaardigheid) 6.1

I Lager - Wereldoriëntatie - Ruimte (oriëntatie- en kaartvaardigheid) 6.3

I Lager - Wereldoriëntatie - Ruimte (ruimtebeleving) 6.6